

Een bredere eerste graad voor meer gelijke kansen op talentontwikkeling

Academische zitting 25 jaar St.A.M.

Frank Vandenbroucke
Vlaams Minister
van Werk, Onderwijs en Vorming

dinsdag 17 februari 2009

Brussel, Hadewych auditorium

Geachte bestuurders en leden van St.A.M,
Geachte genodigden,

(Inleiding)

Om te beginnen wil ik de Studiegroep Authentieke Middenscholen van harte feliciteren met hun 25-jarige bestaan. 25 jaar, dat is een hele tijd voor een vereniging die niet gesubsidieerd wordt, die geen onderdeel is van een koepelstructuur en die toch leden heeft over heel Vlaanderen.

Dit zal zeker mee te danken zijn aan het dynamisme en het doorzettingsvermogen van de huidige en de vorige bestuursleden. Door uw inzet beschikken middenschooldirecties over een lerend netwerk. Door uw inzet draagt u bij tot de professionalisering en de vernieuwingszin van deze directies. Door uw inzet vinden directies steun bij elkaar en kunnen zij ervaringen uitwisselen. St.A.M. is ook een waardevolle gesprekspartner voor beleidsmakers. U hebt een duidelijke en goed onderbouwde visie op de eerste graad van het secundair onderwijs. U komt daar ook altijd voor uit, zonder drammerig te worden. U hebt begrip voor de complexiteit van de onderwijswereld en respect voor de eigenheid van scholen. Uw standpunten zijn duidelijk, maar niet fanatiek.

(Vlaams beleid spoort met doelstellingen St.A.M.)

Ik wil vandaag, zoals de voorgaande sprekers, mijn inbreng doen in de discussie over de rol, de inhoud en de structuur van de eerste graad. Ik wil u aantonen dat de doelstellingen van St.A.M. goed sporen met een aantal aspecten van mijn beleid. En ik wil even vooruitkijken naar de toekomst die ik zie voor de eerste graad in een hervormd secundair onderwijs.

St.A.M. stelt zichzelf en haar leden vier doelen:

- . alle basisschoolverlaters opvangen
- . een basisvorming geven aan alle leerlingen
- . de studiekeuze uitstellen en jongeren positief oriënteren
- . alle leerlingen begeleiden in 'leren leren', 'leren leven' en 'leren kiezen'.

Deze doelen kan ik linken aan mijn onderwijsbeleid.

Een beleid dat in het teken staat van gelijke onderwijskansen. Ik heb het geformuleerd als een tienkamp voor gelijke onderwijskansen. Als een oproep aan alle betrokkenen om zich mee voor die tienkamp in te zetten. Als een uitgebreide waaier aan maatregelen, van de toekenning van werkingsmiddelen op basis van leerlingenkenmerken, over het belang van een goede studiekeuze, tot de realisatie van gelijke kansen op de arbeidsmarkt.

De eerste graad gericht op basisvorming en op de ontdekking en ontwikkeling van alle talenten is altijd een belangrijk StAM-doel geweest. Alle leerlingen moeten in de eerste graad een basisvorming krijgen, en nog geen gerichte keuzes maken. Dat onderscheidt de eerstegraadsscholen uit het StAM-netwerk van andere eerste graden. Ik ben het met die doelstellingen eens. Want een centrale gedachte van mijn beleidsnota is deze: elk talent van elk kind verdient ontdekt en al een beetje ontwikkeld te worden, voor een kind definitief een studierichting kiest. Te veel kinderen die eigenlijk talent hebben voor het aso, gaan naar het tso of het bso, vaak omdat hun ouders daar op de schoolbanken hebben gezeten. En omgekeerd: leerlingen die meer praktisch zijn aangelegd, gaan ondanks alles toch naar het aso. U in uw middenschoolen kent het probleem. En u werkt eraan.

(Proeftuinen)

Ook vanuit het beleid doen we dat. Om leerlingen meer van alle mogelijkheden te laten proeven, steunen we bijvoorbeeld proeftuinen rond talentontwikkeling.

Proeftuinen rond techniek in de basisschool, waarbij techniek geen losstaand vak is, maar doordringt in alle vakken. Bijvoorbeeld als er een kookactiviteit is zoals wafels bakken, komen er ook technische vragen aan bod. Waarom wordt het wafelijzer heet? Wat gebeurt er in andere toestellen waarmee we iets opwarmen?

Proeftuinen die contacten uitbouwen tussen de derde graad basisonderwijs en de eerste graad secundair en met het bedrijfsleven in de omgeving. En dan gezamenlijke projecten organiseren, met de nodige ondersteuning voor leraren.

Proeftuinen ook die werken rond knelpuntberoepen. Zo is er een proeftuin die educatieve pakketten rond knelpuntberoepen samenstelt voor kinderen van 2,5 tot 14 jaar. Bv. een pakket over verpleegkunde en over buschauffeur, om kinderen van kleinsaf op een speelse manier te laten kennismaken met het beroep. Dat gebeurt in samenwerking met de sectororganisaties en met De Lijn.

Zo hopen we net als u dat kinderen kunnen ontwikkelen in een richting die aansluit bij hun talenten. Dat ze ervoor gaan en succes halen in de richting die hen ligt. Als uit de proeftuinen zou blijken dat bestaande regelgeving dit soort initiatieven beknelt, dan willen we bekijken wat er moet veranderen.

(TOS 21 en nieuwe eindtermen)

En dan is er TOS 21, Techniek op School in de 21ste eeuw. Dat project heeft onlangs een leerlijn afgewerkt rond wetenschap en techniek, vanaf de eerste kleuterklas tot einde secundair. Daarmee willen we leerlingen leren leven in de technische wereld van vandaag en hun interesse daarvoor aanwakkeren. TOS 21 is een gezamenlijk initiatief van het beleidsdomein Onderwijs en het beleidsdomein Wetenschap en Innovatie.

Het nieuwe kader werd al gebruikt om de eindtermen voor techniek in de basisschool en de 1ste graad secundair aan te passen. In september 2010 werken we met nieuwe eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor techniek in het kleuter- en basisonderwijs en in de eerste graad van het secundair onderwijs. Techniek zal dan echt deel uitmaken van de basisvorming op school, voor elke leerling.

Om de brug te maken tussen het eindrapport van TOS21 en de invoer-datum van de nieuwe eindtermen voorzien we in een overgangsscenario tijdens welke een 20-tal basisscholen en secundaire scholen (1ste graad) zich kunnen ontwikkelen tot voorbeeldscholen. Zij krijgen daarbij de hulp van externe techniekcoaches (bv. RVO-Society,, VUB, Arteveldehogeschool) en van hun pedagogische begeleidingsdienst.

(Leren kiezen)

Net zoals StAM koppelen wij die bredere basisvorming ook aan de problematiek van de studiekeuze.

Er zijn de vakoverschrijdende eindtermen 'sociale vaardigheden', waar het onder meer gaat over keuzebekwaamheid. Wij hebben daarvoor een theoretisch goed onderbouwd concept dat vertrekt vanuit zelfconcept-verheldering en horizonverruiming. Maar de realisatie van dit concept vraagt veel tijd en geduld.

Jongeren tussen 12 en 14 jaar zijn erg met zichzelf bezig. Zij worden zich sterker bewust van hun eigen identiteit. Dit gaat niet rimpelloos, dat hoeft ik u, middenschooldirecties, niet te vertellen. Maar het biedt ook wel kansen om met hen te werken rond belangrijke vragen als "wie ben ik? Wat wil ik? Wat kan ik? Er is nog altijd veel kans dat de zoon van de loodgieter voor loodgieter gaat, die van de leraar voor leraar en die van de advocaat voor advocaat. Het punt is dat leerlingen de tijd moeten krijgen om dat te onderkennen. En om zich daarvan los te maken als ze ontdekken dat ze eigenlijk andere talenten hebben.

Samen met leerlingen daarop ingaan is een grote uitdaging voor alle leerkrachten in de eerste graad. En misschien wel de voornaamste reden om de eigenheid of de authenticiteit van die eerste graad te bewaken, binnen welke structurele context dan ook. De authentieke middenschool zit helemaal vooraan in het secundair-onderwijstraject van leerlingen. Maar dat betekent niet dat we in de 1ste graad *from scratch* aan onze doelen kunnen werken. Precies deze vierde StAM-doelstelling - alle leerlingen begeleiden in 'leren leren', 'leren leven' en 'leren kiezen' - geldt even sterk voor de 3de graad basisonderwijs. Daar ontstaan vaak al de eerste kiemen van een segregerende aanpak: vele leerlingen die in de B-stroom van het SO instromen doen dat omdat het in de 3de graad basisonderwijs fout liep. En vaak ook al voordien. Eigenlijk al vanaf de kleuterschool. Daarom ook proberen we alle kinderen regelmatig naar de kleuterklas te krijgen.

(Tijd voor structurele hervormingen)

Dames en heren,

Na 25 jaar zijn uw doelstellingen nog bijzonder actueel. Het zegt iets over het visionaire gehalte van uw doelstellingen. U kent dus ongetwijfeld de frustratie van het 'te vroeg gelijk hebben'. Gesprekspartners hebben u ongetwijfeld vaak gezegd dat zij het theoretisch met u eens waren, maar dat zij nog niet toe waren aan de realisatie. Het siert St.A.M. dat het de gekozen richting consequent heeft aangehouden. Het tij lijkt inderdaad wat te keren. Er was de recente studiedag van het Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs die een duw gaf in de goede richting. Er was de beweging 'Accent op elk talent' die vijf jaar geleden binnen de Koning Boudewijnstichting op gang kwam. Er is de Competentieagenda, die de Vlaamse regering samen met sociale partners heeft vastgelegd in 2007 en die alle competenties van alle Vlamingen aanscherpen. Via een duidelijk profiel voor de Centra voor Leerlingenbegeleiding. Via bundeling van de krachten met de VDAB.

En het is tijd dat het tij begint te keren. Want ons onderwijs komt in nieuw vaarwater terecht. Onze welvaart zal maar op peil blijven als wij investeren in innovatieve en hoogwaardige producten. Tegelijk is er de globalisering van de economie. Bedrijven zoeken mensen in de hele wereld en de migratie neemt toe

Ons grondig gestructureerd en hiërarchisch opgebouwd onderwijsbestel komt nu onder druk te staan. Het is uitermate geschikt voor het doorgeven van kennis binnen een stabiele en uniforme wereld, maar niet meer voor de wereld van vandaag. De samenleving en de economie stellen hoge verwachtingen aan de afgestudeerden. Zij moeten flink wat kennis in hun hoofd hebben en kunnen opzoeken, en die kennis kunnen toepassen in samenwerking met anderen, in voortdurend wisselende contexten.

Tegelijk blijven de verschillen tussen de kinderen die instromen in het onderwijs groot. Waar je wieg heeft gestaan, bepaalt nog vaak hoe ver je het kan schoppen in het leven. Ik ben socialist geworden omdat ik dat niet eerlijk vind. De "one size fits all" aanpak van het traditionele onderwijs lijkt deze spanning niet meer te kunnen overbruggen.

(Blauwdruk secundair onderwijs)

Ik heb daarom een groep wijze mensen gevraagd samen na te denken over de basisprincipes voor een nieuwe structuur voor het secundair onderwijs. De kerngroep komt daarrond tweewekelijks samen en toetst haar werking regelmatig aan de ideeën van een brede reflectiegroep. Ook uw voorzitter hoort daarbij. Hun werk is nog niet af. Het zou onvoorzichtig en onverstandig zijn om onafgewerkte ideeën of werkteksten nu al in de openbaarheid te brengen. Uit gesprekken met de voorzitter en mijn medewerkers die deel uitmaken van de kerngroep maak ik op dat de kerngroep een goed zicht heeft op de uitdagingen die de eerste graad in het hervormde secundair onderwijs te wachten staat. De brede basisvorming en de aandacht voor leer- en keuzevaardigheden zijn daarbij essentiële principes die een structurele vertaling zullen krijgen. Met meer projectmatige werkvormen, vertrouwd voor leerlingen uit het basisonderwijs, kunnen vakkennis en leerstrategieën samen worden aangeboden. Men wil maatregelen nemen die de overgang van de basisschool naar de secundaire school minder drastisch maken: minder vakken, minder verschillende leraren, minder eenuursvakken. Meer vakkenclusters, meer projecten die een beroep doen op zeer verschillende talenten van leerlingen: dat zijn voorbeelden waaraan men wel zou kunnen denken.

Talentontwikkeling is een essentieel principe voor de toekomstige eerste graad. Inspelen op de verschillen in ontwikkelingstempo van 12 tot 14 jarigen. Het secundair onderwijs beter doen aansluiten op het basisonderwijs. De informatie over een leerling beter laten doorstromen om een continuïteit van zorg te garanderen.

Het is het overwegen waard stil te staan bij de vraag of de leerling de volle twee jaren van de eerste graad de tijd moet krijgen om de leerdoelen te behalen. Men denkt dus na over de attestering en de sanctionering van de studies: moet die nog jaarlijks gebeuren of kan dit ook het resultaat zijn van een consequent observatie- en evaluatieproces tijdens de hele eerste graad?

In het kader van gelijke kansen op talentontwikkeling moet men zich ook heel wat vragen stellen bij de huidige invulling van de B-stroom. De nieuwe structuur van de eerste graad zal het aanbod in de B-stroom moeten opwaarderen en de sluizen tussen A- en B-stroom meer openzetten.

Ten slotte zal een andere organisatie van het opleidingsaanbod in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs ongetwijfeld ook een invloed hebben op het aanbod in de eerste graad. Dit aanbod zal breed genoeg moeten zijn om leerlingen die nog zoekende zijn te laten kennismaken met verscheidene belangstellingsgebieden. En rijk genoeg om leerlingen die wel al een keuze gemaakt hebben te blijven boeien. De schijnbare paradoxen tussen brede vorming en verdieping, tussen aandacht voor eigen tempo van de leerling en toch duidelijke einddoelen voor het einde van de eerste graad, zijn overbrugbaar.

(Tot slot)

Op basis van deze uitgangspunten zal de volgende minister van Onderwijs een structuurhervorming in het secundair onderwijs op de sporen zetten. Uiteraard in overleg met alle onderwijspartners. Ik vraag u uitdrukkelijk: wil vanuit uw jarenlange expertise mee denken en mee bouwen aan een eerste graad secundair onderwijs die uw waardevolle doelstellingen mee realiseert. Ik wens de Studiegroep Authentieke Middenscholen dan ook nog veel boeiend studiewerk in de komende jaren. Ik dank u.